

Особливості застосування запобіжних заходів у процесі захисту прав інтелектуальної власності в цивільному процесі

Москалюк Надія Богданівна,
доцент кафедри фінансово-економічної безпеки
Тернопільського національного
економічного університету

Важливою передумовою ефективної охорони прав інтелектуальної власності є належне правове регулювання процедури захисту вказаних прав. Зважаючи на те, що порушення права інтелектуальної власності може відбуватись досить швидко, а наслідком такого порушення є завдання істотної шкоди діловій репутації власника прав, правовими актами більшості економічно розвинутих країн світу передбачено можливість застосування судом тимчасових заходів, які дозволяють запобігти правопорушенню та/або зберегти докази.

Запобіжні заходи як засіб впливу на порушника прав і законних інтересів є новинкою для національного законодавства, що запроваджена була Законом України «Про внесення змін в деякі законодавчі акти України щодо правової охорони інтелектуальної власності» від 22 травня 2003 р [1]. Запровадження подібного нововведення було наслідком забезпечення відповідності національного законодавства вимогам Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (TRIPS). Проте, практика застосування відповідних норм чинного законодавства показала безліч питань, що потребують вирішення. Так, процесуальні кодекси України передбачають право судів застосовувати запобіжні заходи спрямовані на забезпечення позову, однак на сьогоднішній день зазначені механізми вимагають удосконалення як із врахуванням європейського правозастосувального досвіду, так і з метою забезпечення дотримання прав усіх учасників процесу.

Отож, Законом України «Про внесення змін в деякі законодавчі акти України щодо правової охорони інтелектуальної власності» норми щодо запобіжних заходів було внесено в Господарський процесуальний, Цивільний процесуальний та Митний кодекси. Кожен із запроваджених порядків вжиття запобіжних заходів в межах вказаних кодексів відзначався певними особливостями. Проте, практика застосування запроваджених норм виявила усі можливі недоопрацювання і намітила шляхи їх вдосконалення.

Зважаючи на те, що основним об'єктом нашого дослідження є особливості застосування запобіжних заходів у цивільному процесі, основна наша увага буде зосереджена на вивченні норм Цивільного процесуального кодексу України [2], їх науковому аналізі, формулюванні проблем у практичному застосуванні запобіжних заходів та наміченні шляхів їх вирішення.

Так, розвиток правового регулювання запобіжних заходів у цивільному процесі розпочався із нового розділу - 4-А з одноіменною назвою і відбулися деякі інші зміни і доповнення в ЦПК.

Відповідно до внесених змін у ЦПК України, можна було говорити про новий вид провадження - провадження за заходами забезпечення позову, який складався з чотирьох стадій: порушення провадження, розгляд заяви, постановлення судом ухвали, виконання ухвали. Цей вид провадження визначався самостійним предметом судового розгляду, а саме: вирішення питання про вживання заходів забезпечення позову. При цьому норми, присвячені відповідним заходам, на відміну від іноземного законодавства, не мали спеціального суб'єкта, мали загальний характер і могли бути застосовані не лише до порушників права інтелектуальної власності.

На сьогоднішній день, норми щодо запобіжних заходів у класичному їх розумінні у ЦПК України вже не становлять собою самостійної структурної частини кодексу, а знаходять своє правове регламентування в рамках норм щодо забезпечення позову.

Зокрема, п. 4 ст. 151 ЦПК вказує, що за заявою заінтересованої особи суд може забезпечити позов до подання позовної заяви з метою запобігання порушенню права інтелектуальної власності. До заяви про забезпечення

позову додаються документи та інші докази, які підтверджують, що саме ця особа є суб'єктом відповідного права інтелектуальної власності і що її права можуть бути порушені у разі невжиття заходів забезпечення позову. До заяви додаються також її копії відповідно до кількості осіб, щодо яких просять вжити заходи забезпечення позову, та документ, що підтверджує сплату судового збору за подання заяви про забезпечення позову [2].

Проте, вже перша норма оновленої редакції ЦПК України, що цитувалась нами вище викликає певні зауваження. Так, у нормі вказується, що до заяви про забезпечення позову додаються документи та інші докази, які підтверджують, що саме ця особа є суб'єктом відповідного права інтелектуальної власності і що її права можуть бути порушені у разі невжиття заходів забезпечення позову. Формулювання вказаної норми, на нашу думку, є надто загальним. Адже суб'єктом права інтелектуальної власності можуть бути як безпосередньо автори, так і їх правонаступники, а також ліцензіати за всіма видами ліцензії. Прирівнювати їх у правовому статусі аж ніяк не можна. У зв'язку з цим нами пропонується внести зміни до п. 4 ст. 151 ЦПК України і викласти їх у наступній редакції: «До заяви про забезпечення позову додаються документи та інші докази, які підтверджують, що саме ця особа є власником відповідного права інтелектуальної власності або ліцензіатом на умовах виключної ліцензії і що її права можуть бути порушені у разі невжиття заходів забезпечення позову».

П. 5. ст. 151 ЦПК України вказує, що у разі подання заяви про забезпечення позову до подання позовної заяви заявник повинен подати відповідну позовну заяву протягом трьох днів з дня постановлення ухвали про забезпечення позову.

Вказана норма, на нашу думку, обмежує права позивача і не дає можливості підготовки позову. Так, у попередній редакції норми, що стосувалась подання позову після подання заяви про вжиття запобіжних заходів, був передбачений строк впродовж 10 днів. Європейська практика також передбачає 10-15 днів. У зв'язку з цим нами вказується на необхідність

внесення відповідних змін до п. 5 ст. 151 із зміною строку подання позовної заяви із 3 до 10 днів.

Чинна редакція статті 152 ЦПК України встановлює види забезпечення позову. Так, позов забезпечується:

- 1) накладенням арешту на майно або грошові кошти, що належать відповідачеві і знаходяться у нього або в інших осіб;
- 2) заборороною вчиняти певні дії;
- 3) встановленням обов'язку вчинити певні дії;
- 4) заборороною іншим особам здійснювати платежі або передавати майно відповідачеві чи виконувати щодо нього інші зобов'язання;
- 5) зупиненням продажу арештованого майна, якщо подано позов про визнання права власності на це майно і про зняття з нього арешту;
  - б) зупиненням стягнення на підставі виконавчого документа, який оскаржується боржником у судовому порядку;
- 7) передачею речі, яка є предметом спору, на зберігання іншим особам [2].

У попередній редакції ЦПК України стаття 622 встановлювала два види запобіжних засобів:

- 1) огляд приміщень, у яких відбувалися дії, пов'язані з порушенням прав. При цьому цей пункт збігався з ч. 1 ст. 35 ЦПК - забезпечення доказів.
- 2) накладання арешту на майно, що належить особі, до якої застосовані запобіжні заходи, і знаходиться в неї чи в іншої особи. Цей пункт збігався з п. 1 ст. 152 ЦПК і відносився не до видів, а до способів забезпечення позову.

Із сказаного вище можна зробити висновок, що конструкція попередньої редакції відповідних статей була невдалою і станом на сьогоднішній день законодавець чітко розмежував поняття забезпечення доказів і забезпечення позову.

Стаття 153 ЦПК України встановлює порядок розгляду заяви про забезпечення позову та виконання ухвали про забезпечення позову.

Так, заява про забезпечення позову розглядається судом, у провадженні якого перебуває справа, в день її надходження без повідомлення відповідача та інших осіб, які беруть участь у справі. Заява про забезпечення позову,

подана до подання позовної заяви, розглядається судом не пізніше двох днів з дня її подання. У разі обґрунтованої вимоги заявника заява про забезпечення позову, подана до подання позовної заяви, розглядається лише за його участю без повідомлення особи, щодо якої просять вжити заходи забезпечення позову [2].

Вказана норма викликає зауваження з приводу наступного: забезпечення позову саме по собі являє собою акт недопущення чи зупинення правопорушення до моменту подання позовної заяви і звісно ці дії мають проводитись без попередження правопорушника. Вимагати від заявника додаткової обґрунтованої вимоги не повідомляти особу щодо якою будуть вживатися заходи забезпечення позову протирічить самому розумінню і духу досліджуваних заходів. Зауваження викликають також строки розгляду заяви – не пізніше 2-х днів з дня її подання. Ці два дні на розгляд заяви можуть назавжди змінити хід справи. Досвід Франції, що досліджувався нами застосовує абсолютно виправданий на нашу думку підхід – заява розглядається негайно і виноситься головою суду рішення, проект якого заздалегідь має бути підготовлений адвокатом заявника. Звісно ставити в обов'язок заявника обов'язкову належність адвоката не видається можливим у національних реаліях, проте, можна застосувати уніфіковані строки розгляду заяви – в межах двох днів, якщо проекту ухвали про вжиття заходів забезпечення позову заявником не підготовлено і негайно – якщо такий проект існує і його можна лише доопрацювати.

П 3. ст. 153 ЦПК України вказує, що суд, розглядаючи заяву про забезпечення позову, подану до подання позовної заяви, може вимагати від заявника подати додаткові документи та інші докази, що підтверджують необхідність забезпечення позову [2]. Також суд, допускаючи забезпечення позову, може вимагати від позивача забезпечити його вимогу заставою, достатньою для того, щоб запобігти зловживанню забезпеченням позову, яка вноситься на депозитний рахунок суду. Розмір застави визначається судом з урахуванням обставин справи, але не повинен бути більшим за розмір ціни позову.

На нашу думку, конструкція цитованої норми також не вдала, оскільки, розмір застави якщо забезпечення позову здійснюється після подання позовної заяви ще можна адекватно визначити приміром за позовними вимогами. А якщо заява подається до подання позову, то це зробити практично не можливо. Для прикладу, якщо йдеться про притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності, суттєвим є розмір збитків, завданих правовласнику порушенням його прав. І найбільш адекватним їх відображенням для суду буде висновок судового експерта про розмір заподіяної шкоди. Якщо ж для встановлення розміру застави необхідним буде проведення таких довгих процедур як судова експертиза, то і про доцільність подання заяви про забезпечення позову говорити вже не приходиться.

Пп 5-12 ст. 153 ЦПК України постановляють, що про вжиття заходів забезпечення позову суд постановляє ухвалу, в якій зазначає вид забезпечення позову і підстави його обрання, порядок виконання, розмір застави, якщо така призначена. Копія ухвали надсилається заявнику та заінтересованим особам негайно після її постановлення. Залежно від обставин справи суд може забезпечити позов повністю або частково. У разі постановлення ухвали без повідомлення особи, щодо якої просять вжити заходи забезпечення позову, копія ухвали надсилається особі, щодо якої вжито заходи забезпечення позову, негайно після її виконання. Суд, встановивши, що заяву про забезпечення позову подано без додержання вимог статті 151 цього Кодексу, повертає її заявнику, про що постановляє ухвалу.

Ухвала про забезпечення позову виконується негайно в порядку, встановленому для виконання судових рішень. У разі забезпечення вимог заявника заставою ухвала про забезпечення позову звертається до виконання негайно після внесення предмета застави в повному розмірі. Оскарження ухвали про забезпечення позову не зупиняє її виконання, а також не перешкоджає подальшому розгляду справи. Оскарження ухвали про скасування забезпечення позову або про заміну одного виду забезпечення

іншим зупиняє виконання цієї ухвали. Особи, винні в порушенні заходів забезпечення позову, несуть відповідальність, встановлену законом.

Ст. 154 ЦПК України вказує на умови, коли заходи забезпечення позову припиняють діяти. Так, якщо у задоволенні позову було відмовлено, провадження у справі закрито або заяву залишено без розгляду, вжиті заходи забезпечення позову застосовуються до набрання судовим рішенням законної сили. Проте суд може одночасно з ухваленням судового рішення або після цього постановити ухвалу про скасування заходів забезпечення позову. Заходи забезпечення позову, вжиті судом до подання позовної заяви, скасовуються судом також у разі:

- 1) неподання заявником відповідної позовної заяви згідно з вимогами частини п'ятої статті 151 цього Кодексу;
- 2) повернення позовної заяви;
- 3) відмови у відкритті провадження у справі [2].

При аналізі змісту цієї статті не можна дати однозначної відповіді на те, як бути в разі, постановлення судом ухвали про вживання заходів забезпечення позову, коли ще не була подана позовна заява, а сторони досягли згоди, або якщо особа, до якої вжиті заходи забезпечення позову, припинила самостійно дії, якими порушувались права заявника. Також ця стаття не містить вказівки на те, що запобіжні заходи повинні припинитися в разі скасування в апеляційному порядку ухвали про вживання запобіжних заходів. Тому вбачається за необхідне розширити зміст ст. 154 ЦПК за допомогою відповідних положень.

Отже, з огляду на вищезазначене, можна зробити висновок, що запроваджена система запобіжних заходів у цивільному процесі набула у зв'язку з реформуванням виду заходів забезпечення позову і втратила своє виокремлене місце в структурі ЦПК України. Правова регламентація, що існує на сьогоднішній день щодо досліджуваного поняття в принципі не суперечить загальносвітовій практиці, проте ще не зовсім повноцінно застосовується на практиці. Суттєві недоліки, що були виявлені в процесі застосування глави 4-А попередньої редакції ЦПК України були усунуті, проте ще залишається багато

невирішених питань, про які ми вказували у процесі дослідження норм чинного цивільного процесуального законодавства України.

Список використаних джерел

1. Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо правової охорони інтелектуальної власності" від 22.05.2003 р. № 850-IV. //Офіційний вісник України. – 2003. - № 25. – Ст. 1173.
2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). - 2004. - № 40- 41, 42. - Ст. 492.

Ключові слова: право інтелектуальної власності, запобіжні заходи, забезпечення позову, застава, порушення прав інтелектуальної власності.

Анотація

Стаття присвячена вивченню запобіжних заходів у цивільному процесі як одному із елементів захисту прав інтелектуальної власності. Автором аналізуються теоретичні основи правового регулювання запобіжних заходів і проводиться дослідження можливості застосування їх на практиці.

Аннотация

Статья посвящена изучению мер пресечений в гражданском процессе как одному из элементов защиты прав интеллектуальной собственности. Автором анализируются теоретические основы правовой регламентации мер пресечений и проводится исследование возможности применения их на практике.

Annotation

The article is devoted the study of measures of suppression in civil procedure as one of elements of defence of intellectual ownership rights. An author is analyse theoretical bases of the legal adjusting of measures of suppression and research of possibility of application of them is conducted in practice.